

Література

1. «Акція-51» у документах МГБ. Електронний архів українського визвольного руху. Львівський національний університет імені Івана Франка. URL: <https://avr.org.ua/?idUpCat=1987> (дата звернення: 30.03.26).
2. Без права повернення додому: етапи депортації українців у 1944-1951 рр. 14 вересня 2025 року. URL: <https://history.rayon.in.ua/news/739953-bez-prava-povernennya-dodomu-etapi-deportatsii-ukraintsiv-u-1944-1951-rokakh> (дата звернення: 29.03.26).
3. 6. Бойківський вертеп: презентація здобутків фольклористичної експедиції: «Від Сяну до Солокії: втрачена і віднайдена Вітцівщина». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=kdExo34-cOQ> (дата звернення: 03.04.26).
4. Василь Мустаца. Із Заходу на Південь. Переселення українців у 1949-1950 роках. Історична правда. 07 жовтня 2022 року. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2022/10/7/161891/> (дата звернення: 30.03.26).
5. Пам'ятаймо про депортації 1944-1951 років. Інститут національної пам'яті. 02.09.2019. URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/vchytelyam/metodychni-rekomendaciyi/pamyataymo-pro-deportaciyi-1944-1951-rokiv> (дата звернення: 11.03.26).
6. Сім тисяч депортованих родин: опублікували документи про «Акцію-51». 15 лютого 2021 р. URL: <https://cdvr.org.ua/about/> (дата звернення: 30.03.26).

Кравченко Тетяна – канд. філол. наук, доцент кафедри українознавства та суспільних наук, Миколаївський національний аграрний університет.

Бондаренко Дар'я – здобувач вищої освіти спеціальності D1 Облік і оподаткування, Миколаївський національний аграрний університет.

ФОЛЬКЛОР ЯК ДЖЕРЕЛО УКРАЇНОЗНАВЧИХ ЗНАНЬ

У роботі розглядається фольклор як важливе джерело українознавчих знань. Визначено його роль у формуванні національної ідентичності та збереженні культурної спадщини. Через фольклор простежується історична пам'ять, світоглядні орієнтири, моральні норми та соціальні цінності. Проаналізовано основні жанри фольклору (пісні, думи, казки, легенди, прислів'я, обрядові тексти) та їхнє значення для пізнання історії, побуту й духовних цінностей українського народу. Зроблено висновок, що фольклор є невід'ємною складовою українознавства, адже він забезпечує глибоке розуміння культурного й духовного світу українців.

Українознавство як наука досліджує історичний шлях народу, його культурні надбання, традиції, мову, мистецтво та побут, формуючи цілісне уявлення про національну ідентичність. Завдяки українознавству ми можемо простежити, як поєднуються давні звичаї з сучасними процесами, як народна культура впливає на розвиток суспільства та державності. [2] Фольклор

відіграє важливу роль в українознавстві зберігаючи пам'ять поколінь через пісні, казки, легенди, прислів'я та обряди. Він є основою духовного досвіду народу, відображає його світогляд, моральні цінності та прагнення. Фольклор не лише передає культурну спадщину, а й формує відчуття єдності у часи змін і випробувань. Саме через нього українці відчують нерозривний зв'язок із минулим, що зміцнює їхню культурну пам'ять і забезпечує спадкоємність традицій.

Фольклор є джерелом збереження історичної пам'яті українців. У народних піснях та думах відображено події, що формували національну свідомість: боротьбу за свободу від чужоземних загарбників, героїзм козацтва, трагедії та перемоги. Так, у пісні «Ой на горі та жінці жнуть» згадується гетьман Петро Дорошенко, що свідчить про реальні історичні постаті та події доби козацтва. Дума про козака Голоту показує ідеалізований образ воїна, який бореться за свободу та справедливість, зберігаючи пам'ять про козацьку доблесть. А численні пісні про визвольну боротьбу, зокрема про Устима Кармелюка, передають народне ставлення до боротьби проти соціального та національного гноблення. Пісні та думи стають своєрідними літописами, що зберігають досвід поколінь і допомагають сучасникам відчутти нерозривний зв'язок із минулим.

Важливими у фольклорі також є легенди й перекази, у яких оживають образи героїв та події минулого України. Легенди про заснування Києва братами Кием, Щеком і Хоривом формують уявлення про джерела державності та давню історію. [4] Перекази про Байду Дмитра Вишневецького зберігають пам'ять про перших організаторів козацьких сил, які стали символом мужності. А легенди про Марусю Чурай відображають не лише історичні події, а й духовний світ народу, його прагнення до краси й правди. [1] Через такі твори народ передавав дітям приклади доблесті та патріотизму, підтримував віру у власну силу й право на свободу. Вони не лише зберігають історичну пам'ять, а й виховують нові покоління, нагадуючи про коріння та традиції, що є основою національної ідентичності. Фольклор виступає джерелом знань про минуле, що зберігає факти, образи та цінності, важливі для формування національної пам'яті й виховання майбутніх поколінь.

Фольклор відповідає відображенню світогляду українського народу, в ньому закладено моральні цінності, уявлення про добро і зло, справедливість та взаємоповагу. Казки, що передавалися з покоління в покоління, навчають дітей чесності, працьовитості, сміливості та винахідливості. Наприклад, у казках про Котигорошка підкреслюється значення сили духу, відваги та любові до рідних. Прислів'я й приказки, як-от «Правда і в морі не тоне» чи «Добро пам'ятай, а зло забувай», відображають народну мудрість і моральні орієнтири, що формували поведінку та світогляд українців у повсякденному житті. [3] Не менш вагомим є символічне значення обрядів і традицій, які сприяли формуванню національної ідентичності.

Весільні обряди з їхньою багатою символікою коровай, вінок, рушник - уособлюють єдність, продовження роду та духовний зв'язок поколінь.

Календарні свята, такі як Різдво чи Івана Купала, поєднують християнські та давні язичницькі елементи, символізуючи гармонію людини з природою та світом. Навіть звичай прикрашати оселю вишитими рушниками чи святкувати Зелені свята з гілками дерев має глибокий сенс: він підкреслює єдність із землею, природою та предками.

Фольклор також відповідає за передачу знань і досвіду від старших до молодших поколінь. Усна традиція, тобто казки, пісні, думи, прислів'я, це все використовували старше покоління, насамперед діти й молодь засвоювали моральні норми, правила поведінки та уявлення про світ. Усна традиція була не лише розвагою, а й важливим виховним засобом, що формував світогляд і моральні цінності. Думи й історичні пісні підтримували пам'ять про героїчне минуле, легенди й перекази зберігали образи національних героїв, а обрядові пісні та традиції, наприклад, веснянки чи колядки підкреслювали єдність народу з природою та його духовними коренями. Завдяки цьому українці навіть у часи випробувань не втрачали своєї культурної ідентичності, адже фольклор був живим архівом, що поєднував минуле й сучасність.

Фольклор має практичне значення для українознавства, адже він є джерелом для наукових досліджень. Використання фольклорних матеріалів у науці дозволяє відтворити історичні процеси, зрозуміти світогляд народу, його моральні цінності та соціальні настрої. Дослідники аналізують народні пісні, думи, легенди й казки як своєрідні усні літописи, що зберігають факти й образи минулого. Наприклад, думи про козацькі походи допомагають реконструювати уявлення про військову організацію та героїзм, а прислів'я й приказки про народну мораль і систему цінностей. У школах та університетах фольклор використовується як матеріал для виховання патріотизму, формування національної ідентичності та розвитку критичного мислення. Казки й легенди навчають дітей моральним нормам, пісні й обряди відчуттю єдності з народом і природою. У культурній політиці фольклорні жанри стають основою для відродження традицій, популяризації української культури у світі та зміцнення духовної спадщини. Так, сучасні фестивалі народної творчості, дослідження та інтеграція фольклору в мистецькі проекти сприяють збереженню й поширенню етнічної самобутності.

Фольклор головний компонент українознавства, тому що він поєднує духовний і матеріальний світ українців, зберігаючи пам'ять про минуле та передаючи його наступним поколінням. У народних піснях, думках, легендах, казках і прислів'ях відображено історичні події, моральні цінності та світогляд, що формували національну свідомість. Він має практичне значення як джерело для наукових досліджень, освіти й культурної політики, адже допомагає глибше зрозуміти духовний світ українців, виховує патріотизм і моральні орієнтири, а також сприяє збереженню етнічної самобутності.

Література

1. 400-річчя Марусі Чурай: правда і вигадки про дівчину-легенду // Ukrainky.com.ua. URL: <https://ukrainky.com.ua/marusya-churaj-pravda-i-vygodky-pro-ukrayinsku-sapfo/>

2. Від старої пісні до цифрового архіву: як український фольклор отримує нове життя. Nakypilo.ua. URL: <https://nakypilo.ua/novyny/vid-staroi-pisni-do-tsyfrovoho-arkhivu-yak-ukrainskyi-folklor-otrymuie-nove-zhyttia/>

3. Матвій Номис. Українські приказки, прислів'я і таке інше 1864 р. URL: <https://ia800102.us.archive.org/15/items/nomis1864/nomis1864.pdf>

4. Нестор Літописець. Про заснування Києва. UkrLib. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=13472>

Кравченко Тетяна – канд. філол. наук,
доцент кафедри українознавства та суспільних
наук, Миколаївський національний аграрний
університет

Корнієнко Таїсія – здобувач вищої
освіти спеціальності D1 Облік і
оподаткування, Миколаївський національний
аграрний університет

СПЕЦИФІКА УКРАЇНОЗНАВЧОГО ЗНАННЯ В СИСТЕМІ ГУМАНІТАРНИХ НАУК ХХІ СТОЛІТТЯ.

Стаття присвячена специфіці українознавчого знання в системі гуманітарних наук ХХІ століття. У ній розглядаються різні наукові підходи до розуміння сутності українознавства, зокрема його міждисциплінарний характер та інтегративність. Автор доводить, що українознавство виходить за межі простого поєднання даних з інших наук і постає як самостійна цілісна система знань.

Особливий наголос робиться на тому, що українознавство забезпечує комплексне, синтетичне вивчення українського народу, його самопізнання, самотворення, культури, історії та державницького шляху в часі й просторі. У сучасних умовах українознавство виконує важливу світоглядну, виховну та державотворчу роль, сприяючи зміцненню національної ідентичності та гуманітарній безпеці України.

Питання про те, що саме вивчає українознавство і в чому полягає його особливість, досі викликає дискусії та різні думки серед учених. Деякі дослідники вважають, що українознавство- це міждисциплінарна наука. Вона просто бере найкращі знання з історії, філології, культурології та інших наук про Україну і поєднує їх. Інші вчені наголошують, що головна риса українознавства-це цілісне бачення. На їхню думку, українознавство відрізняється від інших гуманітарних наук тим, що вивчає Україну не по частинах, а як єдине ціле.